Roll No. 1018135066

35/A

Total No. of Questions : 19]

[Total No. of Printed Pages : 8

X

2038

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਨਾਲ਼ੀ

AGRICULTURE (Theory)

(Common with Open School)

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Morning Session)

Time allowed : 2½ hours

Maximum marks : 50

(Punjabi Version)

ਨੋਟ : *(i)* ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲ਼ੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ **35/A** ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ਜੀ ।

(ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 26 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ ।

(iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

(iv) ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਸ਼ੀਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਉੱਤਰ ਢੁਕਵੇਂ ਹੀ ਲਿਖੋ ਅਤੇ ਲਿਖਿਆ ਉੱਤਰ ਨਾ ਕਟੋ ।

(v) **ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।**

(vi) ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਲਾ ਦਿਓ ।

(vii) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **1** ਤੋਂ **6** ਇੱਕ-ਇੱਕ ਅੰਕ ਦੇ ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **7** ਤੋਂ **12** ਦੋ-ਦੋ ਅੰਕ ਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 1-2 ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **13** ਤੋਂ **17** ਚਾਰ-ਚਾਰ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 3-4 ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **18** ਅਤੇ **19** ਛੇ-ਛੇ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 5-6 ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਛੂਟ ਹੈ ।

ਭਾਗ–I

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਚੁਣੋ :

1. ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਜੇਤਾ ਕਿਹੜੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨੂੰ 'ਮਧਰੀਆਂ ਕਣਕਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

   (ੳ) ਡਾ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼   (ਅ) ਡਾ. ਨੌਰਮਾਨ ਈ ਬੋਰਲਾਗ

   (ੲ) ਡਾ. ਐੱਨ. ਐੱਸ. ਰੰਧਾਵਾ   (ਸ) ਡਾ. ਜੀ.ਐੱਸ ਕਾਲਕਟ   1

2. ਫ਼ਸਲਾਂ ਨੂੰ ਰਸ ਚੂਸਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

(ੳ) ਰਾਈਜ਼ੋਬੀਅਮ (ਅ) ਕੈਪਟਾਨ

(ੲ) ਸਟੌਂਪ (ਸ) ਮੈਲਾਥਿਆਨ 1

3. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?

(ੳ) ਬਠਿੰਡਾ (ਅ) ਅਮ੍ਰਿੰਤਸਰ (ੲ) ਰੂਪਨਗਰ (ਸ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 1

4. ਕਣਕ ਦੇ ਉੱਗਣ ਵੇਲੇ ਚੂਹੇ ਕਿੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

(ੳ) 2.9% (ਅ) 10.7% (ੲ) 4.5% (ਸ) 1.1% 1

5. ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪਲਾਂਟ ਕਲੀਨਿਕ ਦਾ ਲੈਂਡਲਾਈਨ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਨੰਬਰ ਕੀ ਹੈ ?

(ੳ) 0161-2401960 ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ-417 (ਅ) 94630-48181

(ੲ) plantclinic@pau.edu (ਸ) www.pau.edu 1

6. ਝੋਨੇ ਦੇ ਤਸਦੀਕਸ਼ੁਦਾ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਕਿੰਨੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ?

(ੳ) 98% (ਅ) 80% (ੲ) 85% (ਸ) 13% 1

ਭਾਗ–II

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 1-2 ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :

7. ਡੇਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਦੁੱਧ ਚੁਆਈ (ਮਿਲਕਿੰਗ) ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਖ਼ਰੀਦ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ? 2

8. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ? 2

9. ਬਰਸੀਮ ਦੀਆਂ ਦੋ ਉੱਨਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ । 2

10. ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮੀ ਜ਼ੋਨ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉੱਪਰਲੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਖਾਰਾਪਣ ਕਿਉਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? 2

11. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਿਰਤੀ (ਮਜ਼ਦੂਰ) ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ? 2

12. ਆਟਾ ਚੱਕੀ ਕੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ? 2

ਭਾਗ–III

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 3-4 ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :

13. ਬਾਗ਼ਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕੰਮ ਲਿਖੋ । 4

14. ਤੁਸੀਂ ਚੱਕੀਰਾਹਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋਗੇ ? 4

15. ਬੀਜ ਪਰਖ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਕੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਚਾਰ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ? 4

16. ਬਾਗ਼ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਵਰਗਾਕਾਰ ਢੰਗ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ? 4

ਜਾਂ

ਬਰੋਕਲੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਓ : 4

(ੳ) ਉੱਨਤ ਕਿਸਮਾਂ

(ਅ) ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ

(ੲ) ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ

(ਸ) ਪੌਦਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੂਰੀ

17. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਆਉਣ ਦੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਾਰਨ ਲਿਖੋ । 4

ਜਾਂ

ਪੇਂਡੂ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਖੇਤੀ ਅਧਾਰਿਤ ਉਦਯੋਗਿਕ ਧੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ । 4

ਭਾਗ–IV

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 5-6 ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :

18. ਕਾਬਲੀ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਜ਼ਮੀਨ

(ਅ) ਦੋ ਉੱਨਤ ਕਿਸਮਾਂ

(ੲ) ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ

(ਸ) ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ

(ਹ) ਸਿੰਜਾਈ

(ਕ) ਵਾਢੀ 6

ਜਾਂ

ਨਰਸਰੀ ਤੋਂ ਫ਼ਲਦਾਰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? 6

19. ਵਣ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਵਣ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਬੰਨਿਆਂ ਤੇ ਦਰੱਖਤ ਲਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ਼ ਲਿਖੋ । 6

ਜਾਂ

ਪਲਾਂਟ ਕਲੀਨਿਕ ਕੀ ਹੈ ? ਪਲਾਂਟ ਕਲੀਨਿਕ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਕੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ? 6

(Hindi Version)

नोट : (i) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ पर विषय-कोड/पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/पेपर-कोड **35/A** *अवश्य लिखें।*

(ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें टाइटल सहित 26 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं।

(iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गए पृष्ठ/पृष्ठों के पश्चात् हल किये गये प्रश्न/प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जायेगा।

(iv) कोई अतिरिक्त शीट नहीं मिलेगी अतः उत्तर आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।

(v) ***सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।***

(vi) प्रत्येक प्रश्न का उत्तर समाप्त होने पर एक लाइन लगा दें।

(vii) प्रश्न नं. **1** *से* **6** *एक-एक अंक के बहु-विकल्पी प्रश्न हैं, इनमें से ठीक उत्तर का चुनाव करें। प्रश्न नं.* **7** *से* **12** *दो-दो अंक के हैं। इनका उत्तर 1-2 वाक्यों में लिखें। प्रश्न नं.* **13** *से* **17** *चार-चार अंकों के हैं। इनका उत्तर लगभग 3-4 वाक्यों में लिखें। प्रश्न नं.* **18** *और* **19** *छः-छः अंकों के हैं। इनका उत्तर लगभग 5-6 वाक्यों में लिखें। इन प्रश्नों में आन्तरिक छूट है।*

भाग–I

निम्नलिखित बहु-वैकल्पिक प्रश्नों में से ठीक उत्तर का चुनाव करें :

1. किस नोबल पुरस्कार विजेता विज्ञानी को 'बौनी गेहूँ का पितामह' कहा जाता है ?

(क) डा. गुरदेव सिंह खुश (ख) डा. नौरमान ई. बोरलाग

(ग) डा. एन.एस. रंधावा (घ) डा. जी.एस. कालकट 1

2. फसलों को रस चूसने वाले कीटों से बचाने के लिए कौन-सा कीटनाशक प्रयोग किया जाता है ?

(क) राइज़ोबियम (ख) कैप्टान

(ग) स्टौंप (घ) मेलाथियान 1

3. पंजाब का कौन सा ज़िला नीम (अर्द्ध) पहाड़ी क्षेत्र में आता है ?

(क) बठिंडा (ख) अमृतसर

(ग) रूपनगर (घ) चण्डीगढ़ 1

4. गेहूँ के उगते समय चूहे कितना नुकसान करते ंहैं ?

(क) 2.9% (ख) 10.7% (ग) 4.5% (घ) 1.1% 1

5. पंजाब कृषि विश्वविद्यालय के प्लांट क्लीनिक का लैंडलाइन टेलीफोन नम्बर क्या है ?

(क) 0161-2401960 एक्सटेंशन-417 (ख) 94630-48181

(ग) plantclinic@pau.edu (घ) www.pau.edu 1

6. धान के प्रमाणित बीजों की कम से कम शुद्धता कितनी होनी चाहिए ?

(क) 98% (ख) 80% (ग) 85% (घ) 13% 1

भाग–II

निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लगभग 1-2 वाक्यों में दें :

7. डेयरी विकास विभाग की ओर से दूध निकालने वाली (मिल्किंग) मशीन की खरीद पर कितने प्रतिशत सब्सिडी दी जाती है ? 2

8. पंजाब में किन्नू की कृषि की शुरुआत कब की गई ? 2

9. बरसीम की दो उन्नत किस्मों के नाम लिखें। 2

10. दक्षिण-पश्चिमी अंचल (ज़ोन) में मिट्टी की ऊपरी सतह में खारापन क्यों पाया जाता है ? 2

11. भारत में कितने प्रतिशत मजदूर प्रत्यक्ष तौर पर कृषि में लगे हुए हैं ? 2

12. आटा चक्की क्या काम आती है ? 2

भाग–III

निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लगभग 3-4 वाक्यों में दें :

13. बाग़वानी विभाग, पंजाब की ओर से किए जाने वाले कोई चार कार्य लिखें। 4

14. आप कठफोड़वे की पहचान कैसे करेंगे ? 4

15. बीज परख प्रयोगशाला में बीजों की परख करके कौन-कौन से चार मानकों की पड़ताल की जाती है ? 4

16. बाग लगाने की वर्गाकार विधि के बारे में आप क्या जानते हैं ? 4

अथवा

ब्रोकली की खेती का विवरण निम्नलिखित अनुसार दीजिए : 4

(क) उन्नत किस्म

(ख) बुआई का समय

(ग) बीज की मात्रा प्रति एकड़

(घ) पौधों के बीच दूरी

17. भारत में हरित क्रान्ति आने के कोई चार कारण लिखें। 4

अथवा

ग्रामीण स्तर पर आरम्भ किए जा सकने वाले कोई चार कृषि आधारित औद्योगिक धन्धों के नाम लिखें। 4

भाग–IV

निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लगभग 5-6 वाक्यों में दें :

18. काबुली चने की खेती का विवरण निम्नलिखित अनुसार दीजिए :

(क) ज़मीन (ख) दो उन्नत किस्में

(ग) बीज की मात्रा प्रति एकड़ (घ) बुआई का समय

(ङ) सिंचाई (च) कटाई 6

अथवा

नर्सरी से फलदार पौधों का चुनाव करते समय किन-किन बातों का ध्यान रखना चाहिए ? 6

19. वन्य कृषि से आप क्या समझते हैं ? वन्य कृषि में खेतों की सीमाओं पर वृक्ष लगाने के बारे में विस्तार से लिखें। 6

अथवा

प्लांट क्लीनिक क्या है ? प्लांट क्लीनिक में कम्प्यूटर किस काम आता है ? 6

(English Version)

Note : *(i) You must write the subject-code / paper-code* **35/A** *in the box provided on the title page of your answer-book.*

(ii) Make sure that the answer-book contains 26 pages (including title page) and are properly serialed as soon as you receive it.

(iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.

(iv) No extra sheet will be given. Write answer to the point. Do not strike the written answer.

(v) ***All questions are compulsory.***

(vi) Draw a line at the end of the answer to each question.

(vii) Choose right answer from multiple-choice Question No. **1** *to* **6** *of one mark each. Question No.* **7** *to* **12** *are of two marks each and answer to be given in 1-2 sentences. Question No.* **13** *to* **17** *are of four marks each and answer to be given in 3-4 sentences. Question No.* **18** *and* **19** *are of six marks each and answer to be given in 5-6 sentences. There is internal choice in these.*

Part–I

Choose right answer from multiple-choice questions given below :

1. Name the Noble Prize winner scientist who is known as 'father of dwarf wheat varieties'.

(a) Dr. Gurdev Singh Khush (b) Dr. Norman E. Borlaug

(c) Dr. N. S. Randhawa (d) Dr. G. S. Kalkat 1

2. Which Insecticide is used to protect crop against sap sucking insects ?

(a) Rhizobium (b) Captan

(c) Stomp (d) Malathion 1

3. Which district of Punjab is located in sub-mountainous zone ?

(a) Bathinda (b) Amritsar

(c) Roopnagar (d) Chandigarh 1

4. How much damage is caused to sprouting wheat by rodents ?

(a) 2.9% (b) 10.7% (c) 4.5% (d) 1.1% 1

5. Mention the landline telephone number of plant clinic situated at Punjab Agricultural University.

(a) 0161-2401960 Extension-417 (b) 94630-48181

(c) plantclinic@pau.edu (d) www.pau.edu 1

6. What should be the minimum purity of certified seeds of paddy ?

(a) 98% (b) 80% (c) 85% (d) 13% 1

Part–II

Answer the following questions in about 1-2 sentences :

7. How much subsidy is given on purchase of milking machine by Department of Dairy Development ? 2

8. When was Kinnow cultivation introduced in Punjab ? 2

9. Write the name of two improved varieties of Berseem. 2

10. Why salinity is found in the upper surface of the soil in the South-Western zone ? 2

11. How many percent of workers in India are directly engaged in agriculture ? 2

12. What is the use of flour mill (atta chakki) ? 2

Part–III

Answer the following questions in about 3-4 sentences :

13. Write any four functions done by Department of Horticulture, Punjab. 4

14. How will you identify the woodpecker ? 4

15. Which four parameters are examined in the seed test laboratory while examining seeds ? 4

16. What do you know about the square system of plantation of fruit plants ? 4

or

Write the cultivation of broccoli as per given below :

(a) Improved variety (b) Sowing time

(c) Seed rate per acre (d) Distance between plants 4

17. Write any four reasons for the green revolution in India. 4

or

Write down the names of four agro based industries which can be started at the village level. 4

Part–IV

Answer the following questions in about 5-6 sentences :

18. Write the description of cultivation of Kabuli Gram as per given below :

(a) Soil (b) Two improved varieties

(c) Seed rate per acre (d) Sowing time

(e) Irrigation (f) Harvesting 6

or

Which points should be kept in mind while selecting fruit plants from the nursery ? 6

19. What do you mean by agro forestry ? Explain in detail about planting of trees on farm boundaries in agro forestry. 6

or

What is plant clinic ? What is the use of computer in plant clinic ? 6